

Сергій КРУШИНСЬКИЙ¹,
Тетяна НІКІФОРОВА²

ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД ПОКАРАННЯ ТА ЙОГО ВІДБУВАННЯ: МАТЕРІАЛЬНО-ПРАВОВІ ТА ПРОЦЕСУАЛЬНІ АСПЕКТИ

Проаналізовано інститут звільнення від покарання та його відбування у кримінальному судочинстві України. Наголошується на міжгалузевому характері цього інституту, який є структурним елементом кримінального, кримінально-виконавчого та кримінального процесуального права. Зважаючи на це, обґрунтовано необхідність узгодження норм КК України, КПК України та КВК України, що є складниками зазначеного правового інституту. Вказується на плутанину в термінології у кримінально-правових нормах, яка спричиняє відсутність єдності судової практики і різноманітні формулювання в резолютивній частині обвинувальних вироків. Проаналізовано судову практику різних видів звільнення від покарання та його відбування. Наведено приклади судових рішень, які засвідчують неоднакове застосування кримінально-правових норм, що регулюють звільнення від покарання та його відбування. Наголошено на суперечності окремих криміна-

¹ кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри кримінального права та процесу,
Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова,
decan_uf@univer.km.ua,
<https://orcid.org/0000-0002-1583-226X>.

² кандидатка юридичних наук, доцентка,
доцентка кафедри кримінального права та процесу,
Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова,
t_nikiforova@univer.km.ua,
<https://orcid.org/0000-0002-9769-973X>.

льно-правових норм, наприклад, ст.ст. 85 і 86 КК України. Сформульовано висновок, що у випадку застосування закону про амністію або акта помилування, а також у випадку захворювання особи на тяжку хворобу повинно застосовуватися звільнення від відбування покарання, а не звільнення від покарання. Відзначено, що принциповою відмінністю у правових наслідках звільнення від покарання і звільнення від відбування покарання є виникнення судимості, адже засуджені за вироком суду без призначення покарання або із звільненням від покарання визнаються такими, що не мають судимості. На основі аналізу підстав для звільнення від покарання на етапі ухвалення обвинувального вироку та судової практики їх застосування висловлено думку про фактичне існування двох окремих видів обвинувального вироку — вироку без призначення покарання і вироку зі звільненням від покарання. Зазначено, що на сьогодні суди ухвалюють вироки без призначення покарання, переважно лише в разі звільнення від покарання до неповнолітнього із застосуванням до нього примусового заходу виховного характеру. Запропоновано власне бачення сутності звільнення від покарання та звільнення від відбування покарання.

Ключові слова: покарання, звільнення від покарання, звільнення від відбування покарання, непризначення покарання, обвинувальний вирок, міжгалузевий інститут.

Звільнення від покарання та його відбування є комплексним, міжгалузевим інститутом. Норми цього інституту містяться в різних законодавчих актах, зокрема: Кримінальному кодексі України (далі — КК України), Кримінально-виконавчому кодексі України (далі — КВК України) та Кримінальному процесуальному кодексі України (далі — КПК України). Кримінально-правовий інститут звільнення від покарання та його відбування реалізується за допомогою норм кримінально-виконавчого та кримінального процесуального законодавства. Правильне застосування відповідних процесуальних норм напряму залежить від того, наскільки чітко та зрозуміло сформульовано матеріальні підстави звільнення від покарання та його відбування. Проте в чинних нормах КК України, в яких врегульовано відповідні підстави, спостерігається їхня неузгодженість та «плутанина» в термінології, що негативно позначається також на судовій практиці.

В Україні чимало досліджень присвячено як інституту звільнення від покарання та його відбування в цілому, так і окремих його видів. Зокрема це ґрунтовні праці Є. О. Письменського та О. П. Гороха, а також дослідження таких вітчизняних вчених, як: Ю. В. Баулін, Р. І. Брящей, В. М. Бурдін, В. К. Гришук, Н. О. Гуторова, Т. А. Денисова, О. О. Дудоров, О. О. Книженко, А. О. Клевцов, О. М. Костенко, І. В. Красницький, А. А. Музика, В. О. Навроцький, О. О. Наумов, Ю. А. Пономаренко, Т. І. Пономарьова, В. І. Тютюгін, М. І. Хавронюк, С. С. Яценко, А. М. Яценко та інших. Однак багато проблем, у тому числі й ті, що розглядаються, залишаються спірними або недостатньо висвітленими.

Метою статті є аналіз матеріальних та процесуальних норм, що регулюють звільнення від покарання та його відбування, практики їх застосування та вироблення єдиного термінологічного концепту задля забезпечення єдності судової практики.

У КК України звільнення від покарання та його відбування врегульовано розд. XII Загальної частини (ст.ст. 74–87). Проте деякі норми цього інституту містяться й в інших розділах Загальної частини КК України, а саме: в ст.ст. 104–107 передбачено спеціальні види звільнення неповнолітніх, у ч. 3 ст. 57, ч. 1 ст. 58, ч. 1 ст. 62, ч. 5 ст. 72 — можливість пом'якшення або звільнення від відбування відповідних видів покарань. Крім того, до видів звільнення від покарання та його відбування належить також положення, яке міститься в абз. 7 п. 8 постанови Пленуму Верховного Суду України (далі — ПВСУ) «Про практику призначення судами кримінального покарання» від 24 жовтня 2003 р. № 7 [1, с. 89].

Мова йде про вирішення проблеми, коли санкцією закону, за яким засуджується особа, передбачено лише такі покарання, які з огляду на її вік чи стан не можуть бути до неї застосовані. Позиція ПВСУ у цьому випадку така, що суд не вправі перейти до більш м'якого виду покарання, а повинен постановити обвинувальний вирок і звільнити засудженого від покарання [2]. На думку деяких науковців, таке правозастосування є незаконним і, по суті, застосуванням закону за аналогією, оскільки звільнення засудженого від покарання з підстави, яку зазначив ПВСУ, не передбачено КК України [3, с. 66–67]. У науці кримінального права запропоновано декілька шляхів усунення цієї проблеми на законодавчому рівні [4, с. 178–179; 5, с. 49–50]. Проте всі вони залишаються пропозиціями, а проблема повинна вирішуватися в кожному конкретному випадку. Звичайно роз'яснення ПВСУ не повинні створювати нової правової норми, проте не усунута на законодавчому рівні прогалина змушена вирішуватися судовою практикою.

Назва розд. XII КК України давно піддається критиці як така, що не відповідає його змісту, адже в ньому містяться норми, які регулюють не лише звільнення від покарання та його відбування, але й заміну покарання більш м'яким покаранням та його пом'якшення [6, с. 8; 7, с. 7; 8, с. 91; 9, с. 58–59]. Саме такі терміни містяться в ч. 1 ст. 74 КК України, проте й вони не відображають змісту усіх норм, що містяться в цьому розділі.

Крім того, у кримінальному законі на позначення різних понять використовуються одні й ті самі термінологічні звороти [6, с. 8]. Так, «звільнення від покарання» використовується й тоді, коли мова йде про непризначення покарання (ч.ч. 4, 5 ст. 74, ч. 1 ст. 105, ч. 1 ст. 106 КК України), а також коли особа звільняється від призначеного покарання (ч. 2 ст. 74, ч. 1 ст. 78, ч. 4 ст. 79, ст. 84 КК України). Термін «звільнення від відбування покарання» використовується і у разі звільнення від відбування покарання з випробуванням (ст.ст. 75–79 КК України) і умовно-дострокового звільнення (ст. 81 КК України), коли йдеться про звільнення від подальшого відбування покарання.

Із цього приводу А. А. Вознюк за «ступенем наближеності» покарання особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, пропонує класифікувати звільнення від покарання та його відбування на такі види:

а) звільнення від призначення покарання (має місце, коли суд під час ухвалення обвинувального вироку не призначає винній особі покарання);

б) звільнення від відбування покарання, призначеного судом (має місце, коли суд, ухвалюючи обвинувальний вирок, призначає особі покарання, але в цьому ж вироку приймає рішення про те, що ця особа не відбуватиме призначене їй покарання);

в) звільнення від подальшого відбування призначеного судом покарання (коли особа звільняється від подальшого відбування покарання в цілому або шляхом заміни його іншим покаранням) [10, с. 175].

Усі види звільнення від покарання та його відбування, що містяться в нормах КК, знаходять своє відображення в одній з трьох форм реалізації кримінальної відповідальності. Перша форма — це звільнення від покарання (тобто його непризначення), друга форма — це звільнення від призначеного судом покарання або його заміна чи пом'якшення, третя форма може виявитися на різних етапах відбування покарання, в тому числі в разі пом'якшення чи заміни призначеного судом покарання вже під час його відбування, звільнення від подальшого відбування покарання. Тому, виходячи з аналізу трьох форм реалізації кримінальної відповідальності, всі аналізовані норми кримінального закону можна звести до звільнення від покарання чи його відбування.

У доктрині кримінального права поруч із критикою назви відповідного розділу пропонуються різні варіанти його назви, наприклад: «Звільнення від покарання, його відбування, подальшого відбування, заміна покарання більш м'яким та пом'якшення покарання» [7, с. 7], «Засудження без призначення покарання та звільнення від призначеного покарання» [8, с. 91], «Звільнення від покарання та відбування його частини. Відстрочка виконання покарання» [9, с. 58–59].

Сьогодні все більшого поширення набуває позиція щодо уніфікованої лаконічної назви відповідного розділу та інституту кримінального права: «Звільнення від покарання» [1, с. 49]. Згідно із цим підходом інститут звільнення від покарання складається з субінститутів: «звільнення від призначення покарання», «звільнення від призначеного покарання», «звільнення від відбування покарання з випробуванням», «звільнення від відбування покарання», «звільнення від подальшого відбування покарання», «заміна призначеного покарання більш м'яким», «пом'якшення покарання» [1, с. 57–58].

Частково такий підхід також сприйнято в проекті КК України, де розд. 3.3 отримав назву «Звільнення від покарання». При цьому підхід до визначення видів звільнення від покарання в проекті КК України категорично відрізняється від чинного на сьогодні кримінального законодавства. Так, у ст. 3.3.1 проекту КК України до видів звільнення від покарання віднесено: 1) непризначення покарання; 2) невиконання призначеного покарання; 3) відстрочення виконання призначеного покарання; 4) зупинення виконання покарання [11].

Таким чином, у кримінально-правовій доктрині наявний підхід, відповідно до якого всі випадки, коли держава вважає за недоцільне або неможливе призначення чи виконання покарання через наявність певних

передбачених законом підстав, варто об'єднувати поняттям «звільнення від покарання» із його подальшим поділом на види. Вважаємо, що такий підхід має раціональне зерно. Однак, враховуючи комплексний, міжгалузевий характер досліджуваного інституту, виникає питання, чи може бути така узагальнена назва використана у кримінально-виконавчому та кримінальному процесуальному праві.

Зокрема, розд. V КВК України містить гл. 23 «Звільнення від відбування покарання» (ст.ст. 152–154). У нормах цієї глави та інших положеннях КВК України (ч. 3 ст. 37, ч. 6 ст. 42, ч. 9 ст. 59 тощо) вживаються терміни «звільнення від відбування покарання», «дострокове звільнення від відбування покарання», «звільнення від подальшого відбування покарання», «припинення відбування покарання» [12]. Тобто мова йде лише про звільнення від відбування покарання, адже кримінально-виконавчі відносини виникають у зв'язку з виконанням (відбуванням) покарання, а тому така термінологія повністю відповідає сутності цієї галузі права. Використання назви «звільнення від покарання» як кримінально-виконавчого інституту не відповідає його правовій природі. Тому вважаємо, що у кримінально-виконавчому законодавстві повинна залишатися назва «Звільнення від відбування покарання».

Таким чином, матеріальні підстави звільнення від відбування покарання містяться в нормах кримінального законодавства, а порядок їх виконання — у нормах кримінально-виконавчого законодавства. Проте сьогодні існує проблема наявності в ч. 3 ст. 37, ч. 6 ст. 42, ч. 9 ст. 59 КВК України матеріальних підстав звільнення від подальшого відбування покарань у виді громадських та виправних робіт, обмеження волі осіб, які після постановлення вироку або під час відбування покарання визнані особою з інвалідністю першої чи другої групи або досягла пенсійного віку, або захворіла на тяжку хворобу, яка перешкоджає відбуванню покарання, а також стосовно жінки, яка завагітніла [12]. Тобто в КВК України, по суті, містяться види звільнення від відбування покарання, не передбачені КК України. У доктрині така проблема оцінюється як міжгалузєва колізія, за правилами подолання якої такі види звільнення не можуть застосовуватися судами. Виправлення цієї колізії пропонується здійснити через внесення відповідних змін у кримінальне законодавство [1, с. 87]. У цілому погоджуємося з таким підходом, адже матеріальні норми повинні бути закріплені лише в кримінальному законі, а в КВК України лише порядок їх виконання, який сьогодні передбачено ст. 154 КВК. Однак не можна не звернути увагу на те, що подальше застосування відповідних видів покарання до категорій осіб, до яких вони не можуть бути застосовані, є порушенням як норм кримінального закону, так і Конституції.

У кримінально-процесуальній доктрині звільнення від покарання і звільнення від відбування покарання розмежовуються, оскільки спричиняють різні процесуальні наслідки. З урахуванням положень ч. 2 ст. 373 КПК України вчені-процесуалісти традиційно виділяють три види обвинувальних вироків:

1) обвинувальний вирок без призначення покарання (зі звільненням від покарання);

2) обвинувальний вирок з призначенням покарання та зі звільненням від його відбування;

3) обвинувальний вирок з призначенням покарання та подальшим його відбуванням [13, с. 564].

Такий підхід повністю відповідає завданню кримінального провадження, «щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини» (ст. 2 КПК України). Як бачимо, КПК України не ставить завданням призначити кожній особі, яка вчинила кримінальне правопорушення і була засуджена, покарання і забезпечити його безальтернативне відбування. Допускається й можливість реалізації інших форм кримінальної відповідальності — звільнення від покарання або його відбування.

Крім того, реалізація досліджуваного інституту можлива й на подальших етапах, тобто після набуття обвинувальним вирокком законної сили. У такому випадку звільнення від покарання або його відбування здійснюється шляхом постановлення відповідної ухвали суду.

Зважаючи на це, є підстави погодитися із пропозицією О. П. Гороха, який залежно від того, як суд вирішує питання про застосування різних за ступенем суворості правових наслідків для засудженого видів звільнення від покарання, виокремлює дві підсистеми: 1) підсистему видів звільнення від покарання під час ухвалення вироку; 2) підсистему видів звільнення від покарання під час виконання вироку (види звільнення від покарання, що застосовуються до початку відбування покарання; після початку відбування покарання; як правовий наслідок позитивного випробування) [1, с. 80].

Передумовою правильного застосування норм кримінального процесуального законодавства є чіткість у регулюванні підстав для звільнення від покарання або його відбування, які мають матеріально-правовий характер і визначаються у нормах КК України. Проте на сьогодні, на жаль, окремі підстави сформульовані таким чином, що не зрозуміло, яке рішення повинен ухвалювати суд — звільнити від покарання чи звільнити від відбування покарання.

Наприклад, у назві ст. 85 КК України вживається термін «звільнення від покарання», у її змісті також йдеться про те, що засуджений може бути повністю або частково звільнений від основного і додаткового покарань на підставі закону про амністію або акта про помилування. Натомість, у ч. 2 ст. 86 КК законодавець уже веде мову про можливість повного або часткового звільнення від відбування покарання. У спеціальному законодавчому акті — Законі України «Про застосування амністії в Україні» [14] — також під амністією розуміється «повне або часткове звільнення від відбування покарання ...» (ст. 1). Більше того, навіть коли в стадії судового розгляду кримінального провадження суд установить наявність акта амністії, яким усувається застосування покарання за вчинене діяння, він за умови доведеності вини особи повинен ухвалити обвинувальний вирок зі звільненням засудженого від відбування покарання (ст. 3 зазначеного Закону).

Як наслідок, зазначена «плутанина» у термінології в кримінально-правових нормах спричиняє відсутність єдності судової практики і різнома-

нітні формулювання в резолютивній частині вироків. Наприклад, Дубровицький районний суд Рівненської області, затвердивши угоду про визнання винуватості між прокурором і обвинуваченим, визнав винним останнього у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 366 КК України, та призначив йому покарання. Цим же вироком на підставі п. «в» ст. 1 Закону України «Про амністію у 2014 році» суд звільнив обвинуваченого від призначеного судом покарання [15]. Натомість, Білоцерківський міськрайонний суд Київської області, призначивши обвинуваченому покарання за вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 309 КК України, на підставі п. «в» ст. 1 Закону України «Про амністію у 2014 році» звільнив його від відбування покарання [16]. А Личаківський районний суд м. Львова, призначивши обвинуваченому покарання за вчинення аналогічного кримінального правопорушення, на підставі п. «д» ст. 1 Закону України «Про амністію у 2016 році» звільнив його від відбування призначеного покарання [17].

Подібна ситуація наявна і з іншою підставою — застосування акта про помилування. З положень ст. 87 КК України взагалі не зрозуміло, чи особу потрібно звільняти від покарання, чи від його відбування. Згідно з п. 4 Положення про порядок здійснення помилування «клопотання про помилування може бути подано після набрання вирокком законної сили ...» [18], тобто зазначене питання може бути ініційоване лише на етапі відбування покарання, а відповідно й звільняти засудженого потрібно не від покарання (як це зазначено у ст. 85 КК України), а від його відбування. Саме таким шляхом на сьогодні йде правозастосовна практика. Так, наприклад, Указом Президента України «Про помилування засуджених» від 07 жовтня 2021 р. помилувано 31 засудженого, якого звільнено від подальшого відбування покарання [19].

Певні питання виникають і щодо законодавчого регулювання звільнення від покарання за хворобою. Так, ч. 2 ст. 84 КК України передбачає можливість як звільнення від покарання, так і звільнення від його подальшого відбування осіб, які після вчинення кримінального правопорушення або постановлення вироку захворіли на іншу (не психічну) тяжку хворобу, що перешкоджає відбуванню покарання. Водночас зазначена норма не містить вказівки на розмежування випадків, за наявності яких може бути застосована та чи та форма реалізації кримінальної відповідальності. Було б логічно припустити, що в разі захворювання обвинуваченого до ухвалення вироку може вирішуватись питання про звільнення його від покарання (у відповідному вирокку), а якщо після ухвалення вироку — про звільнення від відбування покарання. Дійсно, судова практика підтверджує такий підхід. Так, Тисменицький районний суд Івано-Франківської області своїм вирокком за вчинення злочину, передбаченого ч. 2 ст. 286 КК України, засудив і одночасно звільнив від покарання (основного і додаткового) обвинуваченого, який після вчинення злочину захворів на іншу тяжку хворобу [20]. Однак трапляються й інші підходи, наприклад: Малиновський районний суд м. Одеси, розглянувши відповідне клопотання, в мотивувальній частині ухвали, констатував наявність підстав для звільнення особи

від відбування покарання за хворобою, а в резолютивній — звільнив від покарання у вигляді громадських робіт [21].

Відсутність єдності в судовій практиці з досліджуваних питань є вкрай негативним явищем, передусім, тому, що принциповою відмінністю у правових наслідках звільнення від покарання і звільнення від відбування покарання є виникнення судимості, адже відповідно до ч. 3 ст. 88 КК України особи, засуджені за вироком суду без призначення покарання або із звільненням від покарання, визнаються такими, що не мають судимості.

Зважаючи на зміст ч. 4 ст. 84 КК України, в разі одужання осіб, які захворіли на психічну хворобу, що позбавляє їх можливості усвідомлювати свої дії (бездіяльність) або керувати ними, або іншу тяжку хворобу, вони повинні бути направлені для відбування покарання, за умови, якщо не закінчилися передбачені законом строки давності або відсутні інші підстави для звільнення від покарання. Оскільки, як зазначалося, звільнення від покарання не спричиняє судимості і свідчить про остаточну відмову держави від застосування покарання, у разі захворювання особи на вказані хвороби мало б застосовуватися саме звільнення від відбування покарання, незалежно від етапу, на якому приймається це рішення.

Ще одне питання, яке має значення для кримінального судочинства, це питання про те, як суд повинен формулювати відповідне рішення в обвинувальному вироку зі звільненням від покарання. Наразі, ухвалення судом обвинувального вироку зі звільненням від покарання допускається у випадках, коли:

1) особу не можна вважати суспільно небезпечною (за умови визнання особи винною у вчиненні кримінального проступку або нетяжкого злочину та з урахуванням її бездоганної поведінки і сумлінного ставлення до праці) (ч. 4 ст. 74 КК України);

2) закінчилися строки давності притягнення до кримінальної відповідальності (ч. 5 ст. 74, ч. 1 ст. 106 КК України);

3) неповнолітній не потребує застосування покарання (за умови визнання його винним у вчиненні кримінального проступку або нетяжкого злочину та з урахуванням щирого розкаяння та подальшої бездоганної поведінки) (ч. 1 ст. 105 КК України).

У кримінально-правовій доктрині висловлена думка, що зазначені випадки повинні охоплюватись поняттям «звільнення від призначення покарання» [1, с. 554], тобто під час ухвалення вироку за наявності таких підстав суд взагалі не повинен призначати покарання засудженим. Однак аналіз судової практики свідчить про те, що переважно в перших двох випадках суди, визнаючи обвинувачених винними у вчиненні кримінальних правопорушень, призначають їм покарання, а надалі звільняють від призначеного покарання. І лише в разі визнання відсутності потреби в застосуванні покарання до неповнолітнього (ч. 1 ст. 105 КК України), суди покарання не призначають, а натомість застосовують до нього примусовий захід виховного характеру. Таким чином, на сьогодні є передумови для того, щоб вести мову про два окремих види обвинувального вироку — вирок без призначення покарання і вирок зі звільненням від покарання.

Проте правові наслідки — як непризначення покарання (звільнення від призначення покарання), так і звільнення від покарання — на етапі ухвалення вироку є однаковими — держава повністю і остаточно відмовляється від фактичного застосування покарання до засудженого, і в останнього не виникає судимості. Зважаючи на аналогічні правові наслідки, вважаємо, що немає сенсу впроваджувати різні види вироків (формулювань у їх резолютивній частині), оскільки це лише вносить невизначеність і є передумовою для неоднакового застосування судами норм закону. На наш погляд, якщо покарання відповідно до вимог закону не підлягає застосуванню, то і немає сенсу його призначати, а тому в усіх наведених вище випадках, ухвалюючи обвинувальний вирок, судам потрібно не признавати покарання.

Необхідність звільнення від покарання може виникнути й на етапі його відбування. Це можливо, якщо виникають обставини, які є підставою для повної відмови держави від застосування покарання, зокрема, в разі усунення караності (декриміналізації) діяння, за вчинення якого особа була засуджена. У разі звільнення від покарання на етапі його відбування засуджений також визнається таким, що не має судимості. Це цілком логічно, адже, якби така обставина виникла до ухвалення вироку, то вона була б підставою для закриття кримінального провадження.

Висновки.

1. Звільнення від покарання — це форма реалізації кримінальної відповідальності, яка передбачає засудження особи, винної у вчиненні кримінального правопорушення, та непризначення судом покарання на етапі ухвалення вироку або повну відмову від нього на етапі відбування покарання, що не тягне за собою виникнення судимості.

Звільнення від відбування покарання — це форма реалізації кримінальної відповідальності, яка передбачає засудження особи, винної у вчиненні кримінального правопорушення, та остаточне або тимчасове, умовне або безумовне припинення відбування засудженим покарання, що не позбавляє стану судимості. Звільнення від відбування покарання також можливе як на етапі ухвалення вироку, так і на етапі відбування покарання.

2. У випадку наявності підстав для звільнення від покарання на етапі ухвалення вироку (втрата особою суспільної небезпечності, закінчення строків давності притягнення до кримінальної відповідальності, відсутність потреби в застосуванні покарання до неповнолітнього) потрібно ухвалювати обвинувальний вирок, не призначаючи обвинуваченому покарання.

3. У випадку застосування закону про амністію або акта помилування, а також у випадку захворювання особи на психічну хворобу, що позбавляє її можливості усвідомлювати свої дії (бездіяльність) або керувати ними, або іншу тяжку хворобу, що перешкоджає відбуванню покарання, повинно застосовуватися звільнення від відбування покарання, а не звільнення від покарання.

Список використаних джерел

1. *Горох О. П.* Звільнення від покарання та його відбування за кримінальним правом України. Дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2019. 674 арк.
2. Про практику призначення судами кримінального покарання. Постанова Пленуму Верховного Суду України від 24.10.2003 р. № 7. *Верховна Рада України. Законодавство України.* URL : <https://bit.ly/3qUhJcu>.
3. *Горох О. П.* Чи є законним звільнення від покарання з підстав, не передбачених Кримінальним кодексом України? *Наука і правоохорона.* 2016. № 4. С. 163–168.
4. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. 10-те вид. Київ : Дакор, 2018. 1360 с.
5. *Тютюгин В. И.* Некоторые вопросы реализации норм об особенностях уголовной ответственности и наказания несовершеннолетних. *Питання боротьби зі злочинністю.* 2004. № 8. С. 47–50.
6. *Денисова Т. А.* Кримінальне покарання та функції його призначення і виконання за законодавством України. Запоріжжя : ГУ «ЗІДМУ», 2004. 152 с.
7. *Красницький І. В.* Поняття, підстави та форми кримінальної відповідальності за кримінальним правом Франції та України: порівняльний аналіз. Автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Львів, 2005. 18 с.
8. *Брящей Р. І.* Про необхідність вдосконалення кримінально-правового інституту звільнення від покарання. *Теоретичні та прикладні проблеми кримінального права України* : матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Луганськ, 20–21 травня 2011 р.). Луганськ : РВВ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2011. С. 90–92.
9. *Письменський С. О.* Теоретико-прикладні проблеми звільнення від покарання та його відбування за кримінальним правом України. Луганськ : РВВ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2014. 728 с.
10. *Вознюк А. А.* Кримінальне право України. Загальна частина. Київ : НАВС, Освіта України, 2016. 236 с.
11. Проект Кримінального кодексу України (контрольний текст станом на 15.10.2021 р.). *Реформування кримінального законодавства України.* URL : <https://bit.ly/3Amebru>.
12. Кримінально-виконавчий кодекс України від 11.07.2003 р. № 1129–IV. *Верховна Рада України. Законодавство України.* URL : <https://bit.ly/3PnCtFZ>.
13. Кримінальний процес / за ред. В. Я. Тація, Ю. М. Грошевого, О. В. Капліної, О. Г. Шило. Харків : Право, 2013. 824 с.
14. Про застосування амністії в Україні. Закон України від 01.10.1996 р. № 392/96–ВР. *Верховна Рада України. Законодавство України.* URL : <https://bit.ly/3SPbBSb>.
15. Вирок Дубровицького районного суду Рівненської області від 07.08.2014 р. у справі № 560/1285/14-к. *Єдиний державний реєстр судових рішень.* URL : <https://bit.ly/3PtCrw5>.
16. Вирок Білоцерківського міськрайонного суду Київської області від 19.05.2014 р. у справі № 357/5694/14-к. *Єдиний державний реєстр судових рішень.* URL : <https://bit.ly/3zTEYU4>.
17. Вирок Личаківського районного суду м. Львова від 27.10.2017 р. у справі № 463/5003/17. *Єдиний державний реєстр судових рішень.* URL : <https://bit.ly/3SSoGdi>.

18. Положення про порядок здійснення помилування. Затв. Указом Президента України від 21.04.2015 р. № 223/2015. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL : <https://bit.ly/3zY6A0S>.
19. Про помилування засуджених. Указ Президента України від 07.10.2021 р. № 524/2021. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL : <https://bit.ly/3K9e0Dv>.
20. Вирок Тисменицького районного суду Івано-Франківської області від 17.02.2015 р. у справі № 353/1421/14-к. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL : <https://bit.ly/3zZntIC>.
21. Ухвала Малиновського районного суду м. Одеси від 04.10.2016 р. у справі № 521/12762/16-к. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL : <https://bit.ly/3AgbIxR>.

Надійшла до редакції 08.11.2021

**Serhii KRUSHYNSKYI,
Tetiana NIKIFOROVA**

Leonid Yuzkov Khmelnytskyi University of Management and Law

Exemption from Punishment and its Serving: Material and Procedural Legal Aspects

The article analyses the institution of exemption from punishment and its serving in the criminal proceedings of Ukraine. The authors emphasize the interdisciplinary nature of this institute, which is a structural element of criminal, criminal executive and criminal procedural law. Taking this into account, according to the authors, it is necessary to harmonize the norms of the Criminal Code of Ukraine, the Criminal Procedural Code of Ukraine and the Criminal Executive Code of Ukraine, which are components of this specified legal institute. It is pointed out the confusion in the terminology in the criminal law norms, which causes the lack of unity of judicial practice and various wordings in the final part of guilty verdicts. The judicial practice of application of various types of exemption from punishment and its serving are analysed. Examples of court decisions which testify to the unequal application of criminal law norms regulating exemption from punishment and its serving are given. The contradictions of certain criminal law norms, for example, Articles 85 and 86 of the Criminal Code of Ukraine, are emphasized. The authors come to the conclusion that in the case of the application of the law on amnesty or the act of pardon, as well as in the case of a person suffering from a serious illness, should be applied an exemption from serving a sentence, but not an exemption from punishment. It is noted that the fundamental difference in the legal consequences of exemption from punishment and exemption from serving a sentence is the occurrence of a criminal record, because persons convicted by a court verdict without a punishment or with an exemption from punishment are recognized as having no criminal record. Based on the analysis of grounds for exemption from punishment at the stage of passing a guilty verdict and the judicial practice of their application, the opinion about the actual existence of two separate types of guilty verdict (a verdict without punishment and a verdict with exemption from punishment) is expressed. It is emphasized that today the courts pass verdicts without assigning punishment, mainly, only in the case of release from punishment to a minor with the application of coercive measures of an educational nature to him. The own vision of the essence of exemption from punishment and exemption from serving punishment is proposed.

Keywords: *punishment, exemption from punishment, exemption from serving punishment, non-imposition of punishment, guilty verdict, interdisciplinary institute.*